

OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL DIŞI ÖĞRENME VE OKUL DIŞI ÖĞRENME PRATİKLERİ¹

OUT-OF-SCHOOL LEARNING AND OUT-OF-SCHOOL LEARNING PRACTICES ACCORDING TO THE OPINIONS OF SCHOOL ADMINISTRATORS¹

Zeynep UMUR ERKUŐ

Arő. Gör. Dr.,

Fırat Üniversitesi

Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü

Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı

zumur@firat.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-3576-8461

Ayőegül TAŐDEMİR

Dr.,

Milli Eğitim Bakanlığı

aysegultasdemir44@gmail.com

Orcid No: 0000-0002-7261-7259

Geliő Tarihi/Received:

05/01/2024

Kabul Tarihi/Accepted:

25/06/2024

e-Yayım/e-Printed:

30/06/2024

Özgün Araştırma Makalesi/Original Research

Kaynakça Bilgisi: Umur Erkuő, Z. ve Taődemir, A. (2024). Okul yöneticilerinin görüşlerine göre okul dışı öğrenme ve okul dışı öğrenme pratikleri. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 81-99

Citation Information: Umur Erkuő, Z. and Taődemir, A. (2024). Out-of-school learning and out-of-school learning practices according to the opinions of school administrators. *Journal of Research in Informal Environments*, 9(1), 81-99

¹ Bu araştırmanın özeti, 16. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresinde (28-30 Nisan, 2023) sözlü bildiri olarak sunulmuőtur.

ÖZ

Okul gibi formal eğitim yapılan ortamların dışındaki eğitim öğretim faaliyetlerini ifade eden okul dışı öğrenme, son yıllarda ulusal eğitim politika ve uygulamalarında kendine yer bulmuş bir kavram olarak popüler hale gelmiştir. Literatürde okul yöneticilerinin, öznel olarak, okul dışı öğrenmeyi nasıl algıladıkları ve okulları aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme etkinliklerini nasıl anlamlandıklarına odaklanan bir araştırma bulunmamaktadır. Okul yöneticilerinin okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri ile okulları aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma temel nitel araştırma desenine göre tasarlanmış olup dört gönüllü ortaokul yöneticisinin katılımıyla bir odak grup görüşmesi yapılarak veri toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularından yararlanılarak çevrimiçi ortamda yapılan görüşme 77 dakika sürmüştür. Yazılı hale getirilen ham verilerin Nvivo programı yardımıyla içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda veriler “okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşler” ve “okul dışı öğrenme pratikleri” olmak üzere iki ana tema altında kodlanmıştır. Katılımcıların görüşleri okul dışı öğrenmeleri, politika metinlerinin içeriğinden farklı olarak, daha çok informal etkinlikler olarak anlamlandırdıklarını göstermektedir. Araştırmada okul yöneticilerinin, okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin en çok ön plana çıkan görüşleri okul dışı öğrenme etkinliklerinin bürokratik süreçler, ulaşım, güvenlik gibi çeşitli nedenlerle kısıtlandığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Okul dışı öğrenme, informal eğitim, nonformal eğitim, okul yöneticileri.

ABSTRACT

Out-of-school learning, which refers to educational activities outside formal education environments such as schools, has become popular as a concept that has found its place in national education policies and practices in recent years. There is no research in the literature that focuses on how school administrators subjectively perceive out-of-school learning and how they make sense of out-of-school learning activities carried out through their schools. This research aims to determine school administrators' general views on out-of-school learning and their views on out-of-school learning practices carried out through their schools. This research was designed according to the basic qualitative research design. Data was collected by conducting a focus group interview with the participation of four volunteer secondary school administrators. The interview was conducted online using semi-structured interview questions. The meeting lasted 77 minutes. Content analysis of the transcribed raw data was performed with the help of the Nvivo program. As a result of the research, the data were coded under two main themes: "general views on out-of-school learning" and "out-of-school learning practices". Participants' opinions show that they interpret out-of-school learning as informal activities, different from the content of policy texts. In the research, the most prominent opinions of school administrators regarding out-of-school learning practices are that out-of-school learning activities are restricted for various reasons such as bureaucratic processes, transportation and safety.

Keywords: Out-of-school learning, informal education, nonformal education, school administrators.

GİRİŞ

Okul gibi formal eğitim yapılan ortamların dışındaki eğitim öğretim faaliyetlerini ifade eden okul dışı öğrenme, son yıllarda ulusal eğitim politika ve uygulamalarında (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018; MEB, 2019a; MEB, 2019b) kendine yer bulmuş bir kavram olarak popüler hale gelmiştir. Buna rağmen akademik açıdan okul dışı öğrenmenin, modern okulun varlığı kadar eski bir fikir olduğu iddia edilebilir. Zira okulların toplumsal hayat içindeki yeri ve işlevi her dönemde çeşitli şekillerde eleştirilmiştir (Tösten, 2022) ve bu eleştiriler çoğunlukla okula alternatif ararken dikkatleri okul dışına çekmektedir. Örneğin 19. yüzyılda ortaya çıkan modern okullara yönelik, ‘eleştirel pedagoji’ olarak bilinen eleştiriler yine aynı yüzyılda ortaya çıkmış olup okulların sosyal düzen içindeki varlığını radikal olarak sorgulamakta, okul dışındaki hayatta, okulsuz bir toplumda eğitimin imkânını ele almaktadır (Baker, 1995; Freire, 1995; Illich, 1998; Spring, 1997). Okullar eleştirilere rağmen modern hayatta eğitim otoritesi olarak var olagelmiştir. Ancak modernist düşüncede ve yaşam pratiklerinde yaşanan kırılmalar, başka bir deyişle dünya düzeninde yaşanan sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknolojik değişimler, klasik anlamda okul ve öğretmen rollerinin de dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle 2020 yılından sonraki süreçte yaşanan covid 19 pandemisi ve 2023 Şubat ayındaki depremler sonrası oluşan koşullar eğitim ve okul konusunda eleştiri ya da temennilerin ötesinde, zorunlu olarak yeni yaşam pratiklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bugün depremlerle fiziki anlamda gerçekten okulsuz kalan şehirlere bakarken okulsuz bir toplumda, okul dışında öğrenme ortamları oluşturmanın önemini yeniden hatırlamak gerekmektedir. Geline bu noktada, toplumsal düzende yaşanan değişiklikler, salgınlar ve doğal afetlerden sonra okul ve öğretmen rollerini sorgularken ulusal eğitim politika ve uygulamalarında da ‘okul dışı öğrenme’ konusunda uygulamanın kilit noktasındaki liderler olarak okul yöneticilerinin görüşlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Okul dışı öğrenme, en genel anlamda, formal olmayan öğrenmeleri ifade eder. Literatürde okul dışı öğrenme için aynı zamanda sınıf dışı etkinlik, ders dışı etkinlik, otantik öğrenme, serbest seçim öğrenme gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir (Köse, 2013; Eshach, 2007; Falk ve Dierking, 2002; Herrington vd. 2014).

Millî Eğitim Bakanlığı okul dışı öğrenme ortamları kılavuzunda okul dışı öğrenme ortamlarının; Devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar, kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri, kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri, doğal sit alanları ve ören yerleri, teknoparklar, ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar, üniversiteler, millî, tematik park ve bahçeler olduğu belirtilmiştir. Aynı kılavuzda okul dışı öğrenme ortamı: Eğitim/öğretim programları kapsamında yer alan konu ve kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin kendi bölgelerinin üretim, kültür, sanat ve coğrafi kapasitesini keşfetmesine; bitki ve hayvan türlerini, yöresel özelliklerini, oyun ve folklorunu tanınmasına; derslerle bütünleşik veya ders dışı etkinlik olarak yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlamak amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerler olarak ifade edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) 08.02.2019 tarihli “Okul Dışı Öğrenme Ortamları” ile ilgili yazısında 2023 Vizyonu’nda yer alan “Yenilikçi Uygulamalara İmkân Sağlanacak” alt başlığı çerçevesinde her ilde okul dışı öğrenme ortamlarının tespit edilerek bir kılavuz şeklinde yayımlanması istenmiştir. Bakanlık sınıf içerisinde gerçekleştirilen öğrenmenin okul dışı öğrenmeyle desteklenmesini önemsemektedir. Ek olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 2018 yılından itibaren bazı lisans programlarında “Müze Eğitimi, Okul Dışı Öğrenme Ortamları” Meslek Bilgisi Seçmeli Dersler içerisinde yer almıştır (Şen, 2019).

Toplum tarafından oluşturulan kurumlarda yani okullarda, profesyonel öğreticiler rehberliğinde, belirli bir program ve plan dâhilinde gerçekleşen eğitim formal olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal yaşam içindeki etkileşimlerle kendiliğinden gerçekleşen, belirli bir plana bağlı olmayan, okul gibi bir kurum ve profesyonel öğreticilerin rehberliği olmadan yapılan eğitim ise informal eğitimidir. Formal eğitimin gerçekleştirildiği ortamların dışında olup belirli bir plan dâhilinde yapılan eğitim ise non-formal eğitimidir. Bu nedenle non-formal eğitim formal eğitimle informal eğitim arasında bir köprü olarak ifade edilmektedir. Okul dışındaki öğrenmeler informal ya da non-formal olarak gerçekleşebilir (Tösten, 2022; Şen, 2019). Literatürde okul dışı öğrenmeleri konu alan çalışmalarda araştırmanın odağına göre okul dışı öğrenmenin informal ya da non-formal olarak tarif edildiği görülmektedir. Okul dışı öğrenmenin ulusal eğitim politika ve uygulamalarını açıklayan resmi metinlerde non-formal olarak ele alındığı görülmektedir. Buna paralel olarak öğretmen yetiştiren programlarda ‘okul dışı öğrenme ortamları’ olarak verilen dersin içeriğinde de okul dışı öğrenme daha çok non-formal eğitim kapsamında ifade edilmiştir.

Alanyazındaki okul dışı öğrenme ortamlarını konu alan araştırmalar incelendiğinde okul yöneticilerinin görüşlerinin alındığı sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir (Aslan, 2020; Aydemir ve Toker-Gökçe, 2016; Bezzekçi, 2020; Şenli-Kızıllhan, 2022; Yaşar-Çetin, 2021). Bu araştırmalarda okul yöneticilerinin okul dışında oluşturulan non-formal öğrenme ortamlarının avantajları, dezavantajları, bu etkinliklerin planlanması ve uygulanması süreçlerinde yaşanan zorluklar hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı görülmektedir. Buna rağmen literatürdeki bilgilerin, ulusal eğitim politika ve uygulamalarının ötesinde, öznel olarak okul yöneticilerinin “okul dışı öğrenme” kavramını nasıl algıladıkları ve bu algıları neticesinde okulları aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme etkinliklerini nasıl anlamlandıklarına odaklanan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yönüyle de alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada Doğu Anadolu’da bir ilde ortaokul düzeyindeki okullarda görev yapan okul yöneticilerinin okul dışı öğrenme ve okulları aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Okul dışı öğrenme ve okullar aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme pratiklerinin okul yöneticilerinin algı ve deneyimlerine göre betimlenmesinin amaçlandığı bu araştırma, temel bir nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Temel nitel araştırma doğrudan fenomenoloji, durum çalışması, gömülü teori gibi herhangi bir nitel araştırma deseni içinde özelleştirilmeden nitel araştırmanın doğasına uygun olarak yapılan nitel araştırmaları ifade etmektedir (Merriam, 2013).

Araştırmada veri toplamak için odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesi, katılımcıların düşüncelerini özgür olarak dile getirebildiği, önceden belirlenmiş yönergelere göre dikkatle planlanmış bir tartışma ortamında grup dinamiğinin sağladığı avantajlardan yararlanarak derinlemesine bilgi edinmek için kullanılan nitel bir veri toplama tekniğidir (Çokluk vd., 2011).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcılarını Doğu Anadolu’da bir il merkezindeki bir ortaokulda görev yapan ve araştırmaya gönüllü katılmayı kabul eden dört okul yöneticisi oluşturmaktadır. Odak grup görüşmelerinde genellikle homojen gruplar tercih edilir (Patton, 2014). Bu araştırmada okulların öğrenci sayısı, veli profili gibi özelliklerinin okul dışı öğrenme faaliyetlerini etkileyeceği varsayılarak katılımcıların bu anlamda homojenliğinin sağlanması açısından aynı okulda görev yapmış olmalarına dikkat edilmiştir. Ayrıca grup üyelerinin düşüncelerini özgürce dile getirebilmeleri için okul müdürünün bulunmadığı, yalnızca müdür yardımcılarında oluşan bir grup oluşturulmuştur. Yöneticilerin çalıştığı okul depremden önceki koşullarda şehir merkezinde, 1200 civarında öğrencisi bulunan, velilerin ekonomik durumu geniş bir yelpazede değişen bir okuldur. Katılımcılara ilişkin ayrıntılı bilgiler tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1.

Araştırmanın çalışma grubu

Katılımcı kodu	Cinsiyet	Öğretmenlik kıdemi (yıl)	Yöneticilik kıdemi (yıl)	Görev unvanı
Y1	Kadın	15	6	Müdür yardımcısı
Y2	Erkek	20	10	Müdür yardımcısı
Y3	Erkek	22	7	Müdür yardımcısı
Y4	Erkek	24	7	Müdür yardımcısı

Verilerin Toplanması

Araştırmada odak grup görüşmesinde kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından bir yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde araştırmacılardan biri tarafından sorular hazırlanmış diğeri tarafından değerlendirilmiştir. Ayrıca soruların değerlendirilmesi için iki uzmandan daha görüş alınmıştır. Görüşme soruları iki okul yöneticisiyle yapılan bir ön görüşme ile de test edilmiştir.

Odak grup görüşmesinin yüz yüze gerçekleştirilmesi için katılımcıların tamamının katılabileceği bir zaman belirlenemediğinden, katılımcıların talebi üzerine görüşme çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi katılımcıların tamamının kamerası açık olarak, bilgisayar başında katıldığı, çevrimiçi toplantı yapma imkânı sağlayan bir program aracılığıyla gerçekleştirilmiş ve 77 dakika sürmüştür. Görüşme katılımcıların rızasıyla kaydedilmiştir. Görüşmede araştırmacılardan biri moderatör olarak görev yapmıştır. Diğer araştırmacı ise görüşmenin kaydedilmesi ve gerektiğinde notlar alınmasından sorumlu olmuştur. Görüşme, benzer fikirlerin tekrar edilmeye başlanmasından sonra, başka bir deyişle veri doygunluğu sağlandıktan sonra sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Yapılan odak grup görüşmesinin analizinde nitel bir veri analiz tekniği olan içerik analizi kullanılmıştır. Analiz sürecinde aşağıdaki aşamalar izlenmiştir:

- ✓ Görüşme sonrasında kayıtlar iki araştırmacı tarafından birlikte izlenmiş, görüşme sırasında alınan notlar değerlendirilmiştir.
- ✓ Görüşme kaydı araştırmacılardan biri tarafından yazılı hale getirilmiştir.
- ✓ Araştırmacılardan biri tarafından yapılan ilk okumada yazılı metin üzerinde olası tema ve kodlar için notlar alınmıştır.
- ✓ İkinci okumada alınan notlar konuyla araştırmacılar tarafından ilgili literatürdeki diğer bilgiler kapsamında yeniden değerlendirilmiş ve düzenlenmiştir.
- ✓ Üçüncü okumada Nvivo programı yardımıyla tüm veri seti kodlanmıştır.
- ✓ Dördüncü okumada Nvivo dokümanı diğer araştırmacı tarafından incelenmiş ve eksik ya da yanlış kodlanmış veriler düzenlenmiştir.
- ✓ Yapılan analizlerle elde edilen bulgular şekiller, tablolar ve doğrudan alıntılar kullanılarak rapor haline getirilmiştir.

Araştırmacıların Rolü

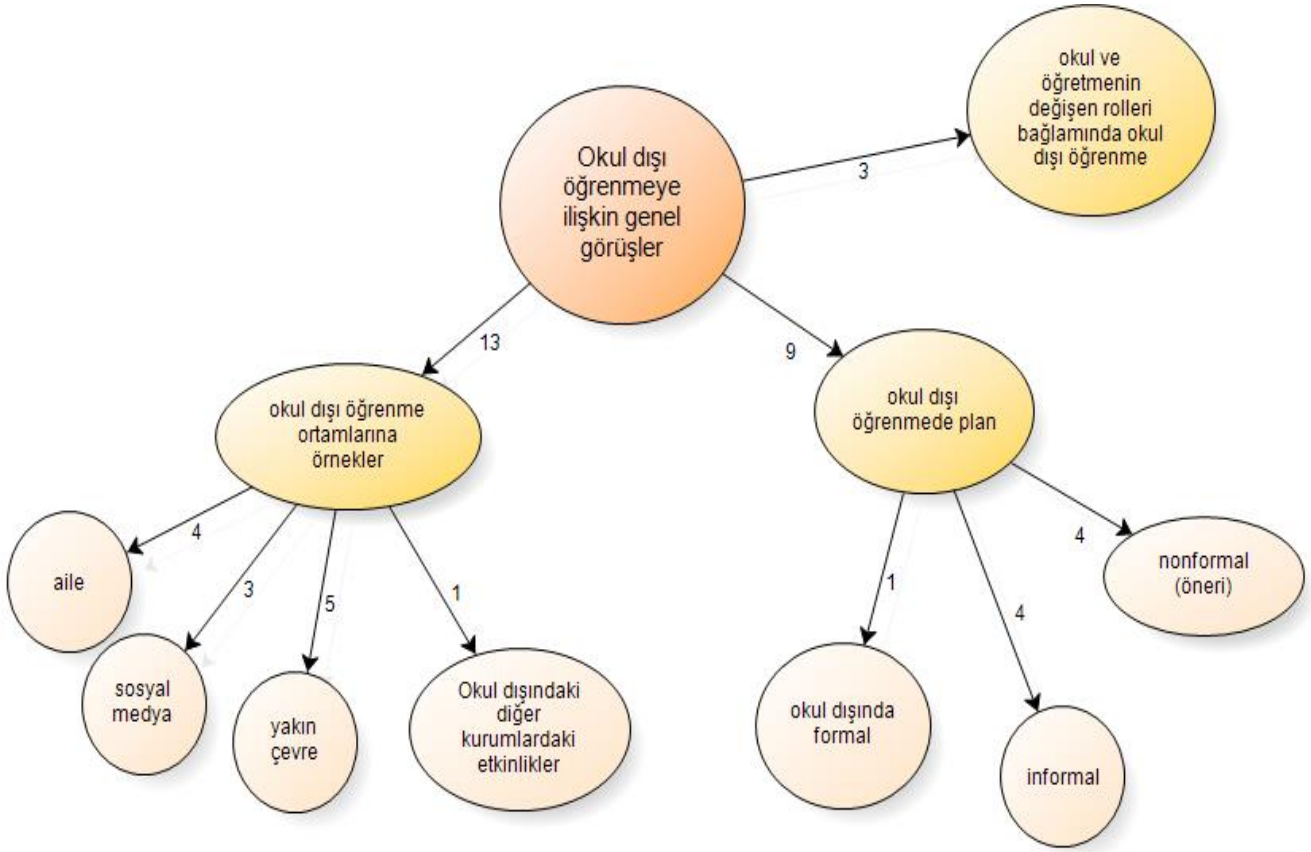
Bu araştırma, eğitim yönetimi anabilim dalında doktora yapmış iki araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Araştırmacılardan biri bir eğitim fakültesi eğitim bilimleri bölümünde görevli olup, lisans düzeyinde üç dönem, seçmeli okul dışı öğrenme ortamları dersini yürütmüştür. Diğer araştırmacı ise bir ortaokulda okul yöneticisi olarak çalışmaktadır. Görevi gereği zaman zaman çeşitli okul dışı öğrenme etkinlikleri planlamış ve yürütmüştür. Bu açıdan araştırmacıların okul dışı öğrenme konusunun teori ve pratiğini birleştirme potansiyellerinin olduğu ifade edilebilir. Araştırmacıların bu bakış açısı veri toplama ve analiz süreçlerini zenginleştirmiştir. Okul yöneticisi olarak görev yapan araştırmacı, araştırmanın çalışma grubundaki yöneticilerle aynı ilde çalışmaktadır. Katılımcıları tanıyorsa da bu tanışıklığın araştırma sürecinde katılımcıların görüşleri üzerinde bir etkisi bulunduğu ilişkin diğer araştırmacının bir gözlemi olmamıştır. Nitekim katılımcılar okul yöneticisi olan bu araştırmacı ile aynı okulda görev yapmamaktadır. Ayrıca bu araştırmacı odak grup görüşmesinin moderatörü değildir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmanın geçerli ve güvenilir olmasını sağlamak için, başka bir deyişle teyit edilebilir, inandırıcı ve güvenilir bir araştırma yürütüldüğüne okuyucuyu ikna etmek için nicel araştırmalardan farklı olarak alınması gereken bazı önlemler vardır (Creswell, 2015; Merriam, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013): Araştırmacı duruşunu açıklama (yansıtıcılık), veri doygunluğunun sağlanması, katılımcı teyidi, uzman incelemesi, araştırmada izlenen yolun aydınrlı olarak açıklanması (denetleme), ayrıntılı betimleme, amaçlı örnekleme. Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için, makalede, araştırmacıların rolleri hakkındaki yansıtıcı görüşleri açıklanmış, ayrıntılı betimleme yapılmış, araştırma süreci olabildiğince ayrıntılı olarak açıklanmış, bulgular doğrudan alıntılarla desteklenmiş, amaçlı örnekleme yapılmış, veri doygunluğu sağlanmış, veri toplama ve analiz sürecinde uzman görüşü alınmıştır.

BULGULAR

Yapılan analiz sonucunda okul yöneticilerinin okul dışı öğrenme etkinliklerine ilişkin görüşleri “*okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşler(25)*” ve “*okul dışı öğrenme pratikleri (59)*” olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Okul yöneticilerinin okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri hakkındaki bulgular Şekil 1’de özetlenmiştir.

Şekil 1: Okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin genel görüşler

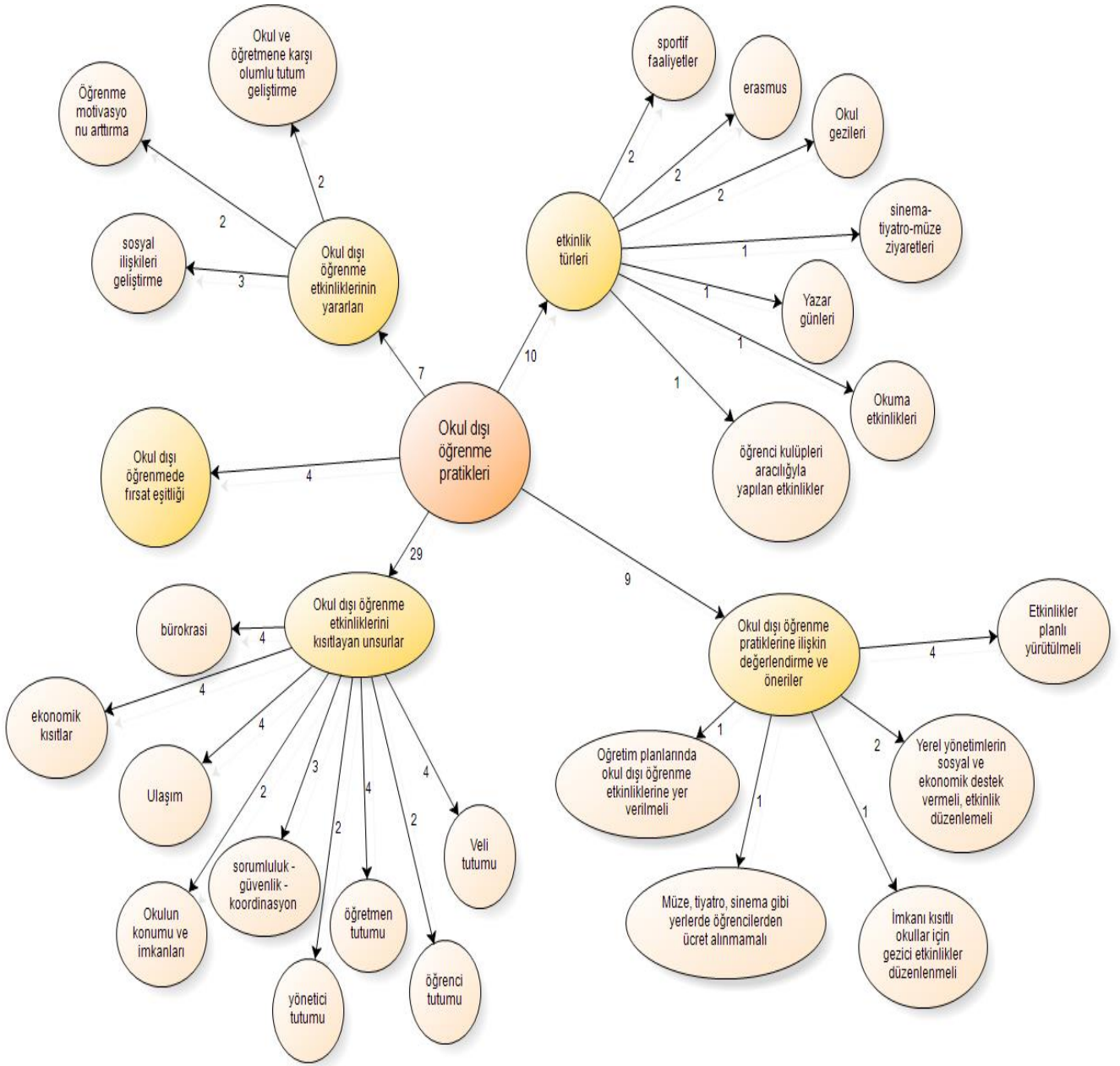
Şekil 1’de görüldüğü gibi katılımcıların okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri “Okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler” “Okul dışı öğrenmede plan” ve “Okul ve öğretmenin değişen rolleri bağlamında okul dışı öğrenme” olmak üzere üç alt tema ile ifade edilmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi katılımcılar okul dışı öğrenme ortamı olarak aile, yakın çevre, sosyal medya ve okul dışındaki diğer kurumlardaki etkinlikleri ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan birinin görüşü şu şekildedir: “Çocukların algılarının çok geniş olduğunu gerçekten yani her ortamda, her yerde, her noktada öğrenebildiklerini görüyorum. Yani kendi çocuklarımdan da bunları gözlemleyebiliyorum. ıı çevre ortamı, aile ortamı, arkadaş ortamı, sosyal medya hatta sosyal medyayı da geçtim, her türlü dijital ortamın çocuklara ciddi bir bilgi kaynağı olduğunu, hani doğru ya da yanlış her türlü bilgiyi ulaşabildiklerini görebiliyoruz...” (Y4)

Katılımcıların okul dışı öğrenme ortamları ve etkinlikleri ile ilgili verdikleri örnekler incelendiğinde bu örneklerin planlanıp planlanmaması yönüyle şekil 1’de “*okul dışı öğrenmede plan*” alt temasında görüldüğü gibi *informal, nonformal ve okul dışındaki kurumlarda yapılan formal etkinlikler* biçiminde sınıflandırılması mümkündür. Ancak katılımcıların verdikleri somut örnekler doğrudan aile, yakın çevre, sosyal medya gibi informal öğrenmeler ile okul dışındaki diğer kurumlarda yürütülen formal etkinliklerle ilgilidir. Okul dışı eğitim/öğrenme deyince katılımcıların aklına doğrudan nonformal etkinlikler gelmemiş olup bunları yalnızca okul dışı öğrenmenin günümüz koşullarındaki önemini dile getirdikleri bağlamda bir öneri olarak ifade etmişlerdir. Bu konuda araştırmaya katılan yöneticilerden birinin ifadeleri şu şekildedir: “...yani eğitim öğretim tabii ki hocama katılıyorum, ailede başlar çevreyle devam ediyor. “...Her ortamda öğrenmenin gerçekleşebileceğini düşünüyorum. Oyunda günlük yaşamda her yerde öğrenme gerçekleşebilir. Önemli olan bu öğrenmeyi sistematik hale getirebilmek. Yani bir plan dahiline sokabilmek. Yani bir ziyaret yapıyoruz ama çocuğumuz o aile ziyaretinde ne alabilir? Veya çocuğunuz akran grubuyla oynuyor ama çocuğumuz nasıl olumlu etkilenebilir veya nasıl olumsuz etkilenebilir şeklinde planlayabilmek veya bunu dizginleyebilmek mi diyeyim, disiplin altına alabilmek önemli bence.” (Y2)

“Okul ve öğretmenin değişen rolleri bağlamında okul dışı öğrenme” alt temasında ise araştırmaya katılan yöneticilerin günümüz koşullarında okul ve öğretmenin bilgi kaynağı ve toplumun eğitim otoritesi olarak öneminin azaldığını ifade etmişlerdir. Ancak bununla çelişkili olarak bilginin yaşam pratiğine dönüşmesi ile bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve güvenilirliğinin belirlenmesi noktasında okul ve öğretmenin rehberliğine olan ihtiyacın önemine dikkat çekilmiştir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir: “Bundan yaklaşık yirmi, yirmi beş yıl öncesini düşünecek olursak, okul dışı öğrenme okul içi öğrenmeye göre neredeyse hiçbir yerdir diyebilirim, tamamen okul odaklı öğrenme vardır. Ve okul odaklı öğrenme, okul dışı öğrenme ortamlarının daha üstünde bir mevkide olarak kabul edilirdi, hem öğrenci tarafından hem de yetişkinler tarafından diye düşünüyorum. Ama günümüzde ne yazık ki tam tersi olmuş diyebilirim. Okul dışı öğrenme ortamlarında öğrenilenler okuldaki öğrenilenleri ya da öğretilmeye çalışanları baskılar durumunda. Şu anda okul dışı öğrenme ortamları hem olumlu hem olumsuz öğrenmeler bakımından söylüyorum. Okulda yapılan öğretimi kesinlikle geçmiş durumda baskılamış durumda. Bundan dolayıdır ki okulda öğretmeye çalıştıklarımız havada kanyor. Öğrencinin ne eğitim boyutunda, ne öğretim bir öğrenci üzerinde bir değişime ne yazık ki güç yetiremiyoruz diyebilirim...” (Y3) Geçen gün bununla ilgili aslında arkadaşlarla bir aradayken şöyle bir konuşma geçmişti aramızda. Dedik ki artık öğretmen sadece bir kılavuz. Eskiden öğretmen neydi? En önemli bilgi kaynağıydı Günümüzde artık öğretmen sadece bilgi kaynaklarından sadece biri... Ama bugün internet dediğimiz olaydan sonra artık daha bilginin hızlı yayıldığı, bilgiye her türlü çocuğun ulaşabildiğini, yani akademik yönden de baktığımız zaman, dersler bazında çocuğun bilgiye ulaşabildiğini, öğretmene ihtiyacı o kadar olmadığını düşünebiliyoruz. Ama bilgide kalıcılığın olması, bilginin davranışa dönüşmesi açısından, okul ve öğretmenin hala önemli olduğunu düşünüyorum ben. Tabii ki bunun için de okulların gerekli desteği görebilmesi lazım. Yani bugünkü baktığımız zaman öğretmen ve okul idarelerine verilen haklarla bu yürümüyor. ... Ama veli hala bunu anlamıyor. Öğretmenin hala tek bilgi kaynağıymış gibi gözükmelerini istiyor. İşine geldiği zaman aslında işine gelmediği zaman da öğretmene ihtiyacı yokmuş gibi davranıyor. Hiçbir önemi yokmuş gibi. Çünkü toplumda bakarsanız öğretmenin değersizleşmesinin bir nedeni de bu belki. Diyor ki benim çocuğum diyor alırım işte doping hafızasından reklama girmesin ama birçok sosyal ortamdaki ne yapabilirim, Bilgiye ulaşabilirim diyor...” (Y2)

Okul yöneticilerinin okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşleri şekil 2’de özetlenmiştir.

Şekil 2: Okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşler

Şekil 2’de görüldüğü gibi katılımcıların okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşleri “*etkinlik türleri*”, “*okul dışı öğrenme etkinliklerinin yararları*”, “*okul dışı öğrenmede fırsat eşitliği*”, “*okul dışı öğrenme etkinliklerini kısıtlayan unsurlar*”, “*okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin değerlendirme ve öneriler*” olmak üzere beş alt tema altında toplanmıştır.

Katılımcıların okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşlerini ifade ederken şekil 2’de görüldüğü gibi sportif faaliyetler, erasmus, okul gezileri, sinema-tiyatro-müze ziyaretleri, yazar günleri, okuma etkinlikleri, öğrenci kulüpleri aracılığıyla düzenlenen etkinlikler olmak üzere yedi farklı okul dışı öğrenme etkinliğinden bahsetmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir: “...Daha önceden yine üç yüz kişiyi sinemaya götürmüşlüğümüz vardı. Gerçekten çok zorlandık...” (Y1)

Araştırmaya katılan okul yöneticileri okul dışı öğrenme etkinliklerinin şekil 2’de görüldüğü gibi sosyal ilişkileri geliştirme, öğrenme motivasyonu sağlama, okul ve öğretmene karşı olumlu tutum geliştirme konusunda yararlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan birinin ifadesi şu şekildedir: “...öncelikle insanların birbirlerine çocukların birbirlerine yaklaşımı üzerine büyük etkisini görüyorum. Yeni arkadaşlıkları edindirme edinebiliyor. Farklı ortamda birbirlerine nasıl yaklaşmaları gerektiği ile ilgili daha farklı. Fikirler ediniyorlar. Belki de yanlış olanı düzeltiyorlar ya da doğru olanı pekişmesini pekişmesine neden oluyor...” (Y3)

Şekil 2’de görüldüğü gibi katılımcıların okul dışı öğrenme pratikleri hakkında ortaya koyduğu görüşlerden biri de okul dışı öğrenmede fırsat eşitliğidir. Yöneticiler okulun ve öğrencinin imkanları, düzenlenen etkinliğin güvenlik ve sorumluluk konusundaki zorlayıcılığı, velinin, öğrencinin veya öğretmenin etkinliğin yararı ve gerekliliği konusundaki inancı ve etkinliğe katılma isteği gibi sebeplerle okul dışı öğrenme etkinliklerine öğrencilerin erişiminde fırsat eşitliğinin sağlanmasının güç olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir: “...Yani daha şey olan hani daha zengin bir veli profiline sahip olan bir okulun yapacağı faaliyetlerle hani daha böyle ne diyelim daha varoş olan bir okulun faaliyetleri de aynı olmayacaktır. Katılımlar da aynı olmayacaktır...” (Y4) “...Yani il dışı biraz daha bence gidip götüreceğin öğrenciyi bile seçmen gerekiyor. Çünkü niye? Götürdüğün çocuğun her şeyi sensin. Bir yere götürdüğün zaman. Her şeyden sen sorumlusun. İşte bunu da bildiğin zaman biraz daha insanlar mesela biz yurt dışına da öğrenci götürdüm ben dört tane. Biz şuna dikkat ettik. Hasta olmayan dayanıklı öğrencileri götürdük ki yani orada neyle karşılaşacağımızı bilmiyoruz. Yabancı bir ülkedeyiz Çocuklara ne kadar hakim olabiliriz, ne kadar sahip olabiliriz? Buna dikkat ettik. Mesela beslenmesi güçlü olan bünyesi güçlü olan çocukları seçmeye çalıştık biraz daha. Hem tabii akıllı uluslu öğrenciler seçtik. Çünkü her çocuk aynı olmuyor....” (Y2)

Şekil 2’de bürokrasi, ekonomik kısıtlar, ulaşım, sorumluluk-güvenlik-koordinasyon, okulun konumu ve imkânları, yönetici tutumu, öğretmen tutumu, veli tutumu, öğrenci tutumu kodlarıyla ortaya konulduğu gibi araştırmaya katılan okul yöneticileri okul dışı öğrenme etkinliklerinin çeşitli nedenlerle kısıtlandığını dile getirmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir: “...Müdürlerin liderlik yönleri güçlü olanların teşvikiyle bu işler yapılabilir. Ama bazen ekonomik kaygıyla karşı çıkılabilir. Okul müdürleri okulun ve kendi şahsının reklamı olacak bir etkinlikse süper destek veriyor, yoksa karşı çıkma yok sayma davranışı sergiliyor...” (Y1) “Evet kesinlikle yani Y2 Hoca'nın dediği doğru. Velinin sosyoekonomik durumu yani bu etkinliklere bakışı okulun çevresi tabii ki okul idaresinin bu faaliyetlere yaklaşımı, bu faaliyetleri sayısını çoğaltabilir ya da azaltabilir. Tabii ki o bir köy okulundaki faaliyetlerle, şehir merkezindeki bir büyük okulun faaliyet sayısı aynı olmayacaktır. Sayısını çoğaltabilir ya da azaltabilir tabii ki o bir köy okulundaki faaliyetler ile şehir merkezindeki bir büyük okulun faaliyet sayısı aynı olmayacaktır... İl içinde etkinlik yaparken sıkıntı çekmiyoruz ama il dışından gerçekleştirilecek bir faaliyette sıkıntı yaşıyoruz. Mesela okul olarak bir bu sportif faaliyette bölgenizde ya da ilinizde birinci oldunuz. Bölgeye gitmeniz gerekiyor. Genelde kendi imkânlarınızla gidin diyorlar. Bize normalde ekonomi anlamda ve ulaşım noktasında çok büyük destek olunmuyor. Y1 Hocamın dediği gibi ilden çıkmayın bölgeye gitmek gibi bir niyetiniz olmasın söylemiyle karşılaşıyorsunuz. Niye? Çünkü okul bir şekilde kendi imkânlarıyla hani kendi ekonomik imkânlarıyla bunu sağlamak zorunda kalıyor. Bu okulu da yoruyor, veliye yansırsa bazen veliyi de yorabiliyor velilerin de imkânları sınırlı...” (Y4)

Şekil 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan okul yöneticileri okul dışı öğrenme etkinliklerinin daha etkili olarak yürütülebilmesi, etkinlik sayısının ve etkinliklere erişen öğrenci sayısının artması için müze, tiyatro, sinema gibi yerlerde öğrencilerden ücret alınmamasını, imkânı kısıtlı okullar için gezici etkinlikler düzenlenmesini, yerel yönetimlerin sosyal ve ekonomik destek vermesini ve etkinlikleri bizzat düzenlemesini önermişlerdir. Ayrıca katılımcılar şekil 2’de de ifade edildiği gibi Milli Eğitim Bakanlığının derslerin öğretim programlarında okul dışı öğrenme etkinliklerine yer vermesini ve düzenlenen okul dışı öğrenme etkinliklerinin planlanmasını, açık hedefler belirlenmesini önermişlerdir. Bu konuda katılımcılar arasında geçen bir diyalog aşağıdaki gibidir.

“-Y3: ...Öğrencinin her yere ulaşımını ücretsiz hale getirilmesi gerekiyor. Yani toplu bir sinema günlüğü oluşturmak zorsa öğrencilerin sinemaya girişleri ücretsiz hale getir ya da tiyatrolara girişi indirimli değil de ücretsiz hale getirilebilir... Öğretmen öğrenciyi bir ödevlendirme şekliyle okul dışındaki ortamlarda öğrenmeye yönlendirir. Daha sonra işte bir hafta, iki haftalık bir zaman tanınır ya da daha uzun süre de olabilir. Öğrenmenin durumuna göre değişir sonrasında da hep birlikte bunun bir değerlendirmesi yapılır... Böylece hem öğretmen o sorumluluktan kurtulmuş olur. Hem bürokrasi işlemleri insanı sıkmamış olur. Hem evraklarından kurtulmuş olur. Bence hem de okul dışı ortamda bir öğrenmenin sağlanması mümkün olur.

-Y2: Y3 Hocamın önerisi güzel. Ancak şöyle bir şey var. Burada yine şey, bilinçli aileler daha ön plana çıkacak. O ödevleri yapmak için veya o geziyi veya o yerde bulunacak. Ama biraz daha eğitimden uzak, çocuğundan uzak kalan veya daha yoğun mesaisi olan kişiler daha zor ulaşacak buna. Öğrencilerin kendi kendine gitmesi ne kadar güvenli olur onu da bilemiyorum. Yoksa öneri çok güzel keşke yapılabilse.

-Y4: Yani bence de eyvallah. Tabii ki sinemanın ya da tiyatronun hani bedava olması güzel bir şey. Ama burada şöyle bir sorunla karşı karşıya kalırız şimdi maalesef bizim izlediğimiz tüm filmler ya da tüm tiyatro gösterileri, öğrenciye ne kadar uyumlu hani nasıl bir eğitimle karşı karşıya kalacaklar? Burada bir kontrolsüzlük ortaya çıkabilir, o yüzden hani biraz daha böyle seçilmiş eserlerin, hani öğrenciye bir hedef vermek için yapılan etkinlikler olursa ve işte belli bir sistematik bir şekilde tüm okulların tüm öğrencilerin yararlanması sağlanabilirse bence daha iyi olur...”

TARTIŞMA ve SONUÇ

Okul yöneticilerinin okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri ile okulları aracılığıyla gerçekleştirilen okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmanın sonuçları “okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşler” ve “okul dışı öğrenme pratikleri” olmaz üzere iki ana tema altında kodlanarak raporlanmıştır. Katılımcıların okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri “okul ve öğretmenin değişen rolleri bağlamında okul dışı öğrenme”, “okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler” ve “okul dışı öğrenmede plan” olmak üzere üç alt tema altında toplanmıştır. Katılımcılar okul dışı öğrenmelerin aile, yakın çevre, sosyal medya ve okul dışındaki diğer kurumlarda gerçekleşebileceğini ifade etmişlerdir. Okul dışı öğrenme etkinliklerine ilişkin verilen örnekler etkinliklerin planlanması bağlamında ele alındığında informal, nonformal ve okul dışındaki kurumlarda yapılan formal etkinlikler biçiminde sınıflandırılması mümkündür. Ancak katılımcıların verdikleri somut örnekler doğrudan aile, yakın çevre, sosyal medya gibi informal öğrenmeler ile okul dışındaki diğer kurumlarda yürütülen formal etkinliklerle ilgilidir. Okul dışı öğrenme deyince katılımcıların aklına doğrudan nonformal etkinlikler gelmemiş olup bunları yalnızca okul dışı öğrenmenin günümüz koşullarındaki önemini dile getirirken bir öneri olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar okul dışı öğrenmeleri daha geniş bağlamda değerlendirerek, günümüz koşullarında okul ve öğretmenin bilgi kaynağı ve toplumun eğitim otoritesi olarak öneminin azaldığını buna karşılık bilginin yaşam pratiğine dönüşmesi ile çeşitli bilgi kaynakları arasında güvenilir olanların belirlenmesi noktasında okul ve öğretmenin rehberliğine olan ihtiyacın arttığına dikkat çekmişlerdir.

Katılımcıların okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin görüşleri “etkinlik türleri”, “okul dışı öğrenme etkinliklerinin yararları”, “okul dışı öğrenmede fırsat eşitliği”, “okul dışı öğrenme etkinliklerini kısıtlayan unsurlar”, “okul dışı öğrenme pratiklerine ilişkin değerlendirme ve öneriler” olmak üzere beş alt tema altında toplanmıştır. Buna göre katılımcılar okul dışı öğrenme kapsamında sportif faaliyetler, erasmus, okul gezileri, sinema-tiyatro-müze ziyaretleri, yazar günleri, okuma etkinlikleri, öğrenci kulüpleri aracılığıyla düzenlenen etkinlikler bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu etkinliklerin sosyal ilişkileri geliştirme, öğrenme motivasyonu sağlama, okul ve öğretmene karşı olumlu tutum geliştirme konusunda yararlı olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca okulun ve öğrencinin imkânları, düzenlenen etkinliğin güvenlik ve sorumluluk konusundaki zorlayıcılığı, velinin, öğrencinin veya öğretmenin etkinliğin yararı ve gerekliliği konusundaki inancı ve etkinliğe katılma isteği gibi sebeplerle okul dışı öğrenme etkinliklerine öğrencilerin erişiminde fırsat eşitliğinin sağlanmasının güç olduğunu dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan okul yöneticileri, okul dışı öğrenme etkinliklerinin bürokrasi, ekonomik kısıtlar, ulaşım, sorumluluk-güvenlik-koordinasyon, okulun konumu ve imkânları, yönetici tutumu, öğretmen tutumu, veli tutumu, öğrenci tutumu gibi çeşitli nedenlerle kısıtlandığını diğer görüşlerine kıyasla daha fazla dile getirmişlerdir. Son olarak araştırmaya katılan okul yöneticileri okul dışı öğrenme etkinliklerinin daha etkili olarak yürütülebilmesi, etkinlik sayısının ve etkinliklere erişen öğrenci sayısının artması için müze, tiyatro, sinema gibi yerlerde öğrencilerden ücret alınmamasını, imkânı kısıtlı okullar için gezici etkinlikler düzenlenmesini, yerel yönetimlerin sosyal ve ekonomik destek vermesini ve etkinlikleri bizzat düzenlemesini önermişlerdir. Alanyazındaki, okul dışı öğrenme pratiklerini ortaya koyan diğer araştırma bulgularına göz atıldığında, bu çalışmanın sonuçlarıyla benzer şekilde okul dışı öğrenme etkinliklerinin yürütülmesinde çeşitli kısıtlayıcı unsurları ön plana çıkardıkları görülmektedir (Arabacı ve Dönel-Akgül, 2020; Demir, 2023; Gürsoy, 2018; Ocak ve Korkmaz, 2018). Arabacı ve Dönel-Akgül ’nın (2020) araştırmasında, okul dışı öğrenme sürecinde, fen bilgisi öğretmenlerinin uzaklık, ulaşım, öğrencilerin kontrolü, resmi yazışmalar, idari engeller gibi nedenlerle zorluklar yaşadıkları raporlanmıştır. Gürsoy’un (2018) araştırmasında gezi öncesinde, gerekli bürokratik işlerin tamamlanması ve ulaşım konusunda problem yaşandığı ifade edilmiştir. Ocak ve Korkmaz’ın (2018) çalışmasında da resmi yazışmalar, ulaşım, idari izinler konusunda sıkıntı yaşandığı ortaya koyulmuştur. Topçu’nun (2017) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, okul dışı öğrenme etkinliklerinde izin, güvenlik, ulaşım gibi problemlerin çıkabileceğine ilişkin görüşleri olduğu raporlanmıştır.

Araştırma sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, okul dışı öğrenme pratiklerini yönlendiren mevcut politikalar ile okul dışı öğrenme pratikleri arasında tam bir uyumun söz konusu olmadığı söylenebilir. Zira okul dışı öğrenmeye ilişkin mevcut politikalar (MEB, 2018; MEB 2019a; MEB 2019b; YÖK, 2018) okul dışı öğrenmeye ve alternatif okul dışı öğrenme ortamlarına dikkat çekerek bu etkinliklerin nonformal boyutunu, yani okul dışında planlı olarak yürütülmesini, ön plana çıkarmaktadır. Buna karşılık bu araştırmaya katılan müdür yardımcılarının okul dışı öğrenmeye ilişkin genel görüşleri ile bu görüşlerini somutlaştırmak üzere okuldaki deneyimlerinden verdikleri örneklerde okul dışı öğrenme informal olarak ifade edilmektedir. Yani okul dışı öğrenme pratiklerimizi yansıtan yönetici algıları ve deneyimleri, bu konudaki politikalarımızla tam anlamıyla uyumlu değildir. Nitekim Bezzekçi (2020)'nin okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin eğitim yöneticilerinin algılarının belirlenmesinin hedeflendiği tarama çalışmasında il milli eğitim müdürlüğünde ARGE birimi tarafından hazırlanmış olan okul dışı öğrenme ile ilgili kılavuz kitapların okunmamış ve incelenmemiş olduğu yönündeki bulgular bu araştırmanın sonuçları ile tutarlıdır. Bu noktada, politika yapıcılar için, okul dışı öğrenme ile ilgili belirlenen politikaların ve bunların uygulanmasına dönük etkinliklerin okullara, eğitim paydaşlarına aktarıldığı ve uygulamaların yönetildiği süreçleri gözden geçirmeleri, mevcut politikalar ve pratikler arasında anlayış birliği sağlamaları gerektiği bir öneri olarak dile getirilebilir.

Bu araştırma sonuçları ve yukarıda ifade edilen benzer araştırma bulguları okul dışı öğrenme etkinlikleri yapmanın çeşitli zorluklarını ortaya koymaktadır. Bu noktada, eleştirel bir bakışla, okul dışı öğrenmeye ilişkin belirlenen politikaların temenni ve tanıtımın ötesine geçemediği tespiti yapılabilir. Oysa bu araştırma da dâhil çeşitli araştırma sonuçları göstermektedir ki asıl ihtiyaç, okul dışı öğrenme etkinliklerinin düzenlenmesini teşvik etmenin yanında, bu etkinliklerin uygulanmasını kolaylaştıracak önlemler almaktır. Örneğin fırsat eşitliğini sağlamak adına çeşitli kaynaklar sağlanabilir, bürokratik süreçler kolaylaştırılabilir, okul dışı öğrenme etkinliklerinin planlı yürütülmesi ve etkililiğinin artırılması adına öğretmenlere rehberlik edecek kişiler yetiştirilip görevlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ö. (2020). *Okul dışı öğrenme ortamları düzenlemeye yönelik eğitim yöneticileri ve öğretmen algıları*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydemir, İ. ve Toker-Gökçe, A. (2016). *Okul yöneticilerinin okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin görüşleri*. In 3rd International Eurasian Educational Research Congress Bildiri Kitabı (Ss. 630-638).
- Arabacı, S. ve Dönel Akgül, G. (2020). Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına Yönelik Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Görüşleri. *International Journal of Scholars in Education*, 3(2), 276-291.
- Baker, C. (1995). *Zorunlu Eğitime Hayır*. (Çev. A. Sönmezay. İstanbul ayrıntı yayınları; İnal, 1996
- Bezzekçi, S. (2020). *Okul dışı öğrenme ortamlarına ilkin okul yöneticilerinin algıları Merkezefendi ve Sarayköy ilçe örneği*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bozdoğan, A. E. (2008). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bilim Merkezlerini Fen Öğretimi Açısından Değerlendirmesi: Feza Gürsey Bilim Merkezi Örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 19-41.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S.B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., ve Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*. 4(1), 95-107.
- Demir, Y. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin aile katımlı inceleme gezilerine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 188-208, Doi: 10.24315/tred.1019968
- Durel, E. (2019). *Okul dışı fen etkinliklerinin fen bilimleri öğretmen ve öğretmen adayları ile öğrenciler üzerine etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eshach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of science education and technology*, 16, 171-190.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2002). *Lessons without limit: How free-choice learning is transforming education*. Rowman Altamira.
- Freire, P. (1995) *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çev. D. Hattatoğlu-E. Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Herrington, J., Reeves, T.C., Oliver, R. (2014). Authentic Learning Environments. In: Spector, J., Merrill, M., Elen, J., Bishop, M. (eds) *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3185-5_32
- İllich, I. 1998. *Okulsuz Toplum* (Çev. M. Özay). İstanbul: Şule yayınları
- Kesik, F. ve Bayram, A. (2015). Eğitim Sisteminin Eleştirel Pedagoji Perspektifinden Bir Değerlendirmesi . Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 11 (3) , . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17398/182005>
- Köse, E. (2013). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(2), 336-353.
- MEB . (2019b). Okulum Elazığ, Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuz Kitabı. www.elazig.meb.gov.tr Erişim Tarihi: 30/03/2023
- MEB.(2018).2023Eğitim Vizyonu. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf Erişim Tarihi: 30/03/2023
- MEB.(2019a).OkulDışıÖğrenmeOrtamlarıKılavuzu. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/118732/mod_resource/content/0/13.hafta%20%28mebkilavu z%29.pdf Erişim tarihi: 30/03/2023
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed. S.Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (Orijinal eserin yayın tarihi 2009)
- YÖK. (2018). Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari> Erişim Tarihi: 30/03/2023.

- Ocak, İ. ve Korkmaz, Ç. (2018). Fen Bilimleri ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Dışı Öğrenme Ortamları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 4(1), 18-38.
- Özür, N. K. ve Şahin, S. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinliklerin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 324-347.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S.B. Demir). Ankara: Pegem.
- Spring, J. (1997). *Özgür Eğitim*. (Çev. Ayşen Ekmekçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şen, A.İ. (2019). Okul dışı öğrenme nedir? A.İ. Şen (Ed.) *Okul dışı öğrenme ortamları içinde* (s. 2-28). Pegem Akademi.
- Şenli-Kızılhan, H. (2022). *Okul yöneticileri ve öğretmenlerin okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Temel, F. ve Kölemen, E. B. (2021). Okul Öncesi Öğretmenlerin Alan Gezisi Düzenlemeye İlişkin Öz- Yeterlilik İnançlarının İncelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 5(1), 46-58.
- Topçu, E. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları: Öğretmen Adayları İle Fenomenolojik Bir Çalışma. *International Education Studies* 10 (7). 1-27.
- Tösten, (2022). Okul dışı eğitim ve öğrenme. A. Küçüköğlü ve H.İ. Kaya (Ed.). *Kuramdan uygulamaya okul dışı öğrenme ortamları içinde* (s. 2-21). Pegem Akademi.
- Yaşar Çetin, B. (2021). *Okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin okul dışı öğrenmeye ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Pedagoji ile İlgili Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 195-213 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59494/855132>